

Halk Hikâyesinden Sinemaya (Ferhad ile Şirin)

From Folk Story to Cinema (Ferhad and Şirin)

Öz

Halk hikâyeleri, halk edebiyatı için büyük öneme sahiptir. Ferhad ile Şirin hikâyesi de aşk konulu halk hikâyelerinin içinde akla ilk gelenlerdendir. İran edebiyatının mesnevi türüne ait olan hikâye en çok işlenen metinlerden biridir. Anlatının bu kadar sevilmesi ve popüler olması geçmişten günümüze hikâyenin sinema, tiyatro, opera gibi pek çok alanlarda da işlenmesine sebep olmuştur. Özellikle teknoloji ve kitle iletişim araçları bu gibi anlatıların tanınabilirliğini ve yaygınlaşmasını artırırken aynı zamanda kurgusallaşmaya bağlı olarak çeşitli değişiklikleri ve dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Bu çalışma Ferhad ile Şirin hikâyesinin sinemaya uyarlanışının epizot ve motiflere bağlı olarak karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesinden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halk hikâyesi, Ferhad ile Şirin, sinema, epizot, motif

Abstract

Folk stories are of great importance for folk literature. The story of Ferhad and Şirin is one of the first that comes to mind among the folk tales about love. The story, which belongs to the masnavi genre of Iranian literature, is one of the most studied texts. The fact that the narrative is so loved and popular has caused the story to be processed in many fields such as cinema, theater and opera from past to present. While technology and mass media in particular have increased the recognition and dissemination of such narratives, they have also brought about various changes and transformations due to fictionalization. This study consists of a comparative examination of the adaptation of the Ferhad and Şirin story to the cinema, depending on its episodes and motifs.

Keywords: Folk story, Ferhad and Şirin, cinema, episodes, motif

Şeyma AKELMA
(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum,
Türkiye
Department of Turkish Language and
Literature, Atatürk University, Faculty of
Letters, Erzurum, Türkiye
Seymaakelma25@gmail.com

Geliş Tarihi/Received 27.02.2024
Revizyon Tarihi/Revision 20.05.2024
Kabul Tarihi/Accepted 28.05.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 25.06.2025

Atıf:

Akelma, Ş. (2025). Halk Hikâyesinden Sinemaya (Ferhad ile Şirin). *Edebiyat ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 74, 184-194.

Cite this article:

Akelma, Ş. (2025). From Folk Story to Cinema (Ferhad and Şirin). *Journal of Literature and Humanities*, 74, 184-194.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

Halk hikâyeleri Türk halk edebiyatı açısından büyük öneme sahip olan anlatmaya dayalı metinlerdendir. Sözlü kültür çevresinde doğup yazılı kültür çevresinde gelişen halk hikâyeleri, geçmişten günümüze kadar anlatılmış ve anlatılmaya da devam etmektedir. Bu hikâyeler şiir, roman, efsane gibi çeşitli yazın türlerinde yeniden yazılarak kurgulandığı gibi teknolojinin gelişimiyle beraber radyo, sinema, tiyatro gibi çeşitli görsel ve işitsel medya alanlarında da kendilerine yer bulmuş ve metinlerarası ilişkilere sebep olmuşlardır.

Halk hikâyeleri kaynağını Türk, Arap-İslam ve Hint-İran kültüründen alan, büyük ölçüde âşık ve meddahlar tarafından anlatılan nazım-nesir karışık anlatımlardır (Alptekin, 2005, s. 18). Halk hikâyeleri tanımdan da anlaşılacağı üzere şekil özellikleri bakımından manzum-mensur yapıda karışık yazılan hikâyelerdir. Sözlü anlatımlarda dil sade, yazılı metinlerde ise daha ağırdır. Bazı sözlü anlatımlarda ağız özellikleri kendini gösterir. Zaman zaman tekerleme, atasözleri, başlangıç-bitiş ve geçiş formelleri, söz sanatları, kalıplaşmış sözler de kullanılır.

İçerik özelliklerine bakıldığında ise konu genellikle aşk, kahramanlık ya da karışık yapıdadır. Anlatılan olayların tarih ile yakın ilişkisi vardır. İçinde olağanüstülükler de bulunabilir. Şahıs kadrosu çok geniş değildir. Genellikle mutlu sonla biter. Kahramanlar dört başlık altında âşık olur.

- Bâde içme yoluyla âşık olurlar.
- Aynı evde büyüyen kahramanlar kardeş olmadıklarını öğrenince birbirlerine âşık olurlar.
- İlk görüşte âşık olurlar.
- Resme bakarak âşık olurlar (Sakaoğlu, 2011, ss. 4-12).

Halk hikâyeleri ile ilgili ilk sınıflandırma çalışması Macar Türkolog Ignác Kúnos'a aittir. Kúnos, halk hikâyelerini üç ana başlık altında değerlendirmiştir. Ancak halk hikâyesinin Almanca karşılığı olmadığı için en yakın kavram olan *roman* kavramı ile nitelendirmiştir.

- Kahramanlık romanı
- Saz şairlerinin romanı
- Saz şairlerinin kahramanlık romanı (Boratav 1946, s. 25).

Türk araştırmacılar Pertev Nail Boratav hikâyeleri Kúnos gibi üç grupta sınıflandırmıştır:

- Kahramanlık hikâyeleri
- Aşk hikâyeleri
- Bu kategorilere bütünüyle girmeyen hikâyeler (Boratav, 1946, ss. 28-30).

Yıllar boyu dilden dile aktarılan anlatılar daha sonra müzik, tiyatro, resim gibi alanlara uyarlanmış ve teknolojinin gelişmesiyle beyaz perdeye aktarılmıştır. Çalışmanın merkezini oluşturan sinema filmi, tiyatro eseri ve halk hikâyesi türler arası etkileşimin önemli bir inceleme alanı olan *göstergelerarasılık* ilişkisini ortaya çıkarmıştır (Aktulum, 2018, s. 106).

Türkiye'de popüler anlatılardan *Kerem ile Aslı*, *Ferhat ile Şirin*, *Arzu ile Kamber*, *Tahir ile Zühre* gibi halk hikâyelerine bakıldığında bunların hiçbirisi son yüzyıllarda ortaya çıkmamışlardır. 20. yüzyılda yetişen âşıkların tasnif ettikleri hikâyeler vardır ancak bunlar bu eski hikâyeler kadar tanınmış ve popüler değillerdir. Söz konusu eski hikâyelerin çoğu aşk temalı, bir kısmı ise kahramanlık temalıdır. Halkın bu anlatıları benimsemesinin altında yatan gerçek bu anlatıların yüklendikleri değer yargıları ve anlamlarıdır. Neredeyse tüm halk hikâyelerinde birbirini seven gençlerin önlerine çıkan engellerle mücadelesi bu anlatıların asıl konusudur. Türk sinemasına ve dizi dünyasına bakıldığında da en çok işlenen tema kavuşamayan âşıkların hikâyesidir. Bu yapımların işlediği konu ve olaylar halkın beklentilerine göre şekillenir. İnsanlar izledikleri bu programlarda kendilerine ve hayatlarına dair bir şeyler bulmak ister (Güvenç, 2022, s. 70).

Dönemin toplumsal yaşam şartları, senaristin dünya görüşü, izleyicilerin istek ve beklentileri gibi birçok faktör yeni metnin şekillenmesinde rol oynamıştır. Ayrıca metinlerin türler arası yorumu, ele alınış biçimleri, metne yaklaşım tarzları da değişim ve dönüşümün etkenleri içinde sayılabilir. Tüm bunlar yeniden yazım sürecinde farklı metinlerin ortaya çıkmasını sağlamış, şekil ve içerik bakımından benzer veya farklı metinleri ortaya çıkarmıştır (Ceylan, 2023, s. 67). Sözlü kültürün ardından görsel olarak sunulan hikâyeler sinema ile varlıklarını başka bir boyuta taşımışlardır. Türk romanlarından sonra halk hikâyeleri de sinemaya uyarlanmıştır. Sinema alanının getirdiği bazı kurallara uyarken halk hikâyelerinin bazı motifleri, bazı epizotları göz ardı edilmiştir. Bazen de birkaç varyantın karışımı şeklinde bize sunulmuştur (Demir, 2015, s. 133). Türk sinema tarihine göz atıldığında, edebî ürünlerden sinemaya birçok uyarlama yapıldığı görülür. Özellikle roman ve modern hikâye uyarlamalarının ağırlıklı olduğu bu yapımlar arasında halk edebiyatı uyarlamaları hatırı sayılır bir yere sahiptir (Güvenç, 2020, s. 288). Halk anlatılarının sinema, dizi, televizyon gibi medya unsurlarında işlenmesi bu anlatıların yeniden kurgulanmasını sağlamış ve bu kurgulama sonucu anlatılar çeşitli değişim ve dönüşümlere maruz kalmışlardır.

Halk hikâyeleri içinde Türk kültürel mirası açısından oldukça değerli olan hikâyelerden biri Ferhad ile Şirin hikâyesidir (Özdemir, 2015, s. 242). Ferhad ile Şirin hikâyesi, Hüsrev ü Şirin mesnevisinin bir parçasıdır (Bars, 2012, s. 995). Hikâye klasik mesnevilerden sonra yazılı metinler yoluyla sözlü edebiyata geçmiştir. Sözlü edebiyattan sonra konu; Karagöz, ortaoyunu,

meddah, opera, bale, tiyatro ve sinema gibi alanlarda işlenmiştir (Yeşilyurt, 2018, s. 156). Özellikle son yıllarda oldukça yayılan ve gelişen sinema kültürü kaynağını çeşitli halk anlatılarından almış ve bu anlatıların yeniden hatırlanmasına katkı sağlamıştır.

Bu çalışmada Ferhad ile Şirin hikâyesi, Türk sineması içinde yer alan Ferhad ile Şirin konulu sinema filmleriyle karşılaştırılarak incelenmiştir. Bu filmlerden ilki 1966 yapımı *Ferhad ile Şirin* adlı sinema filmidir. Senaristliğini ve yönetmenliğini Nuri Akıncı'nın yaptığı filmin başrol oyuncularları Tunç Oral ve Nuran Aksoy'dur. İncelemeye alınan diğer film ise *Bir Aşk Masalı* adlı filmidir. Film, konusunu Nazım Hikmet'in yazmış olduğu *Ferhad, Şirin, Mehmene Banu ve Demirdağ Pınarının Suyu* adlı oyundan alır. Ferhad ile Şirin hikâyesinin bir uyarlaması olan film Azerbaycan'lı yönetmen Ejder İbrahimov'a aittir. 1978 yılına ait olan filmin başrollerinde Türkan Şoray, Faruk Peker ve Alla Sigalova yer alır. Bunların dışında incelemeye almadığımız Ferhad ile Şirin konulu filmlerden kısaca bahsedecek olursak ise 1970 yılı yapımı *Ferhad ile Şirin* filmini örnek verebiliriz. Film İsmail Koushan yönetmenliğinde, İran-Türkiye ortak yapımıdır. Başrollerinde Cüneyt Arkın ve Nilüfer'in yer aldığı yapımın Türkçe dublajı bulunmayıp, Farsça dilinde yayınlanmıştır. Yine Ferhad ile Şirin hikâyesinin yakın geçmişte yapılan bir sinema uyarlaması olan *Ferhad ile Şirin: Ölümsüz Aşk* adlı yapım ise 2019 yılına aittir. Murat Kuşçu'nun yönetmenliğini yaptığı Tolga Yüce ve Çağla Şimşek gibi genç oyuncuların yer aldığı film Ferhad ile Şirin hikâyesini tam olarak yansıtmamaktadır.

Pek çok varyantı olan hikâyenin çalışmada kullandığımız varyantı Metin Özarslan'ın *Ferhad ile Şirin Mukayeseli Bir Araştırma* adlı kitabında işlediği metindir. Çalışmada öncelikle hikâye ve filmlerin olay örgüleri maddelenerek özetlenmiştir. Daha sonra Ferhad ile Şirin hikâyesi ve incelenen filmler epizot ve motif açısından mukayese edilmiştir. Motif incelemesi anlatılarda geçen tüm motifler üzerinden değil üç anlatıda da ortak sayılabilecek belli başlı motifler üzerinden yapılmıştır. Filmler karışıklığa sebep olmaması adına 1 ve 2 şeklinde numaralandırılmıştır. *Ferhad ile Şirin* filminden F1, *Bir Aşk Masalı* adlı filminden ise F2 olarak bahsedilmektedir. Bu şekilde bir inceleme ile bir halk anlatısının farklı türde bir kurgusallaşmasının getirdiği değişim ve dönüşümler gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Ferhad ile Şirin Hikâyesi'nin Olay Örgüsü

1. Mehmene Banu, Acem ikliminin Horasan diyarında Diyar-ı Ermen adında bir şehrin padişahıdır. Gücü ve güzelliği ile ünlü olan bu kadın padişah pek çok zafer kazanarak ülkesini başarılı bir şekilde idare etmektedir. Şirin, Mehmene Banu'nun ölen kız kardeşinin kızıdır. Daha on üç, on dört yaşlarında olan Şirin güzelliği ile meşhurdur. Mehmene Banu bir gün yeğeni Şirin için kendi sarayının yanında bir köşk yaptırmak ister.

2. Köşkün süslemelerini Behzad adlı usta bir nakkaş ve oğlu Ferhad yapar. Mehmene Banu ile köşkü gezdiği sırada Ferhad'ı gören Şirin anında âşık olur fakat Ferhad onu fark etmez. Daha sonra Şirin, köşkün bahçesine gizlenip Ferhad'a altın bir turunc atar. Bu sırada Şirin'i gören Ferhad da ona âşık olur.

3. Mehmene Banu yapılan köşkü çok beğenince yanına bir köşk daha yaptırmaya karar verir. Bu köşkün süslemelerini de Ferhad ve babası yapar. Bu sırada Şirin'in dadısı Ferhad ve Şirin'in aralarındaki aşkı fark eder.

4. Köşkün yapımı bitince, cariyeler bir su kaynağı bulur ve Mehmene Banu'ya haber verirler. Mehmene Banu ise kuraklığın hüküm sürdüğü şehirde bu suyu köşke getirecek olan kişiye istediği her şeyi vereceğini söyler. Ferhad bu işi kabul eder ve karşılığında kapı ağalığını talep eder. Mehmene Banu bu teklifi kabul eder.

5. Ferhad, Şirin'in aşkıyla dağı delip kapı ağası olur.

6. Bir gün Şirin Mehmene Banu'dan gizli olarak dadısının yardımıyla Ferhad'ın odasına girer.

7. Cariyelerden biri bu durumu Mehmene Banu'ya haber verince Mehmene Banu bu sırrın açığa çıkmasından korkarak cariyeyi öldürtür.

8. Bir gün Mehmene Banu Şirin'e bahçede dolaşmayı teklif eder fakat Şirin kabul etmez. Bunun üzerine gizlenerek Şirin'i gözetler. Ferhad'ın yanına gittiğini görür. Ferhad'ı Şirin'den uzaklaştırmak için zindana attırır.

9. Ferhad zindanda iken saz çalıp feryad figan ederek derdini haykırır.

10. Mehmene Banu Ferhad'ı serbest bırakmazsa helak olacağına dair bir rüya görür. Hemen Ferhad'ı bin altın vererek serbest bırakır. Ferhad bu altınları fakirlere dağıtır.

11. Ferhad külüngünü alarak dağa çıkar ve burada bir mağarada yaşar. Vahşi hayvanlar etrafına toplanır.

12. Ferhad bir gün şehre gidip boya malzemelerini alır ve mağaraya Şirin'in resmini yapar.

13. Ferhad Şirin'in hayalini görür ve onu görmek ister.

14. Halk Behzad'a Ferhad'ın Şirin ile söyleştığını haber verir. Behzad Ferhad'la konuşup ona eve dönmelerini söyler fakat Ferhad'a kabul ettiremez.

15. Ferhad'ın hazin seslerini Hürmüz Şah duyar ve Ferhad'ı yanına getirtir.

16. Ferhad'ın yaşadıklarını öğrenen Hürmüz Şah çok üzülür ve Şirin'i Ferhad'a alacağını söyleyip onu saraya götürür.

17. Hürmüz Şah Mehmene Banu'ya bir mektup göndererek Şirin'i Ferhad'a ister. Gerekirse zorla alacağını bu yüzden Şirin'i iyilikle çeyizi ile beraber göndermesini teklif eder.

18. Mehmene Banu bu mektuba çok kızar ve Hürmüz Şah'a savaş açar.
19. Savaşta üstünlük Mehmene Banu'nun tarafındayken üçüncü gün Ferhad savaşa girer ve Mehmene Banu'nun en güçlü askerlerini yenmeyi başararak herkese korku salar.
20. O günün gecesi Ferhad Şirin'i görmeye gider. Geri dönüp yattığında ise rüyasına bir pir girer ve bütün savaş taktiklerini ona öğretir. Ertesi sabah Ferhad silahlarla donanmış Filsüvar'ı yener.
21. Hürmüz Şah savaşı bitirmek ister fakat Mehmene Banu kabul etmez. Bunun üzerine Hürmüz Şah savaşa üç gün ara verir.
22. Savaş tekrar başlar. Bu kez Hüsrev Şah'ın oğlu Hüsrev Şehzade Mehmene Banu'nun askerlerini teker teker mağlup eder. Zor durumda kalan Mehmene Banu Azraka adlı bir cadıdan yardım ister.
23. Ertesi gün Hüsrev Şehzade Azraka'nın sihrine karşı yenilse de Şahmerd Ayyar tarafından *İsm-i Azam* duasıyla kurtulur.
24. Mehmene Banu bu kez Tantana adlı daha güçlü bir cadıdan yardım ister. Tantana'nın sihriyle Hüsrev Şehzade ayıya dönüşüp esir edilir. Hürmüz Şah oğlunu kurtarır ve Şirin'i sarayına getirir.
25. Şapur Hindî adlı bezirgânın Şirin'i Hüsrev Şehzade'ye övmesi sonucu Hüsrev Şehzade Şirin'e âşık olur.
26. Hürmüz Şah oğlunun Şirin'e âşık olduğunu öğrenince vezirinin önerisiyle Ferhad'ı su akıtılması imkânsız olan bir dağa göndererek ondan kurtulmaya çalışır.
27. Ferhad dağı delmeye başlar. Bu sırada Şirin'in cariyesi Ferhad ve Şirin arasında habercilik yapar.
28. Ferhad uyurken rüyasında gördüğü bir pir kendisine Şirin'in yanına gelmekte olduğunu haber verir. Ferhad uyanınca Şirin'i yanında bulur. Ferhad'ın yanından geri dönerken atının ayağı kırılan Şirin, bu durumu uğursuzluk sayar. Şirin rüyasında bir köpeğin Ferhad'a saldırdığını ve Ferhad'ın bu saldırıyı engelleyemediğini görür. Rüyadan rahatsız olan Şirin Ferhad'ın yanına gider. Ferhad rüyasında Şirin'in geldiğini görür ve uyanır; birbirlerine rüyalarını anlatırlar. Ferhad Şirin'e üzülmemesini tembih eder ve üç gün içinde suyu akıtacağını söyler.
29. Hürmüz Şah oğlunun bu aşktan vazgeçmeyeceğini anlayınca Hüsrev Şehzade'nin dadısı ile işbirliği yapar. Dadı bir tabak lokma ile Ferhad'a gider ve Şirin'in öldüğünü söyler.
30. Bunu duyan Ferhad külüngle kendini öldürür.
31. Ferhad'ın öldüğünü gören Şirin orada kendini hançerle öldürür.
32. Dadı cesetlerin yanına geldiğinde bir aslan tarafından parçalanır. Bu sırada kanından sıçrayan bir damla âşıkların arasına düşer.
33. Hürmüz Şah âşıkları yan yana defneder. Birinin kabrinde ak diğerinin kabrinde kırmızı gül biter. Güllerin ortasında ise bir karaçalı biterek onları ayırır.
34. Şirin'in elbiseleri Mehmene Banu'ya gönderilir. Kırk gün yas tutar ve elbiseleri hazineye koyar.

Bir Aşk Masalı Filmi Olay Örgüsü

1. Erzen şehri susuzluğun baş gösterdiği bir şehirdir. Hayvanlar ölmüş, etraf çöle dönmüş, insanlar yorgun ve perişan bir haldedir. Mehmene Banu, Erzen şehrinin sultanıdır. Mehmene Banu'nun Şirin adında güzelliği dillere destan bir kardeşi vardır.
2. Şirin sultan hastadır. Tüm hekimler, müneccimler uğraşırlar fakat bu hastalığa bir derman bulamazlar. Mehmene Banu kardeşinin hastalığının şifasını bulana ödül verileceğini tüm şehre duyurur.
3. Bir gün bir müneccim saraya gelir. Mehmene Banu'ya Şirin için bir köşk yaptırması ve güzelliğini feda etmesi karşılığında kardeşini iyileştirebileceğini söyler.
4. Mehmene Banu müneccimin teklifini kabul eder. Yüzü çirkin ve yaşlı bir kadına dönüşür. Fakat ruhu ve vücudu genç kalır. Sihrin etkisiyle Şirin uyanır.
5. Ferhad ve babası çok becerikli birer nakkaştır. Bir gün çalıştıkları sırada bilmeden Mehmene Banu'nun arazisine girerler. Bu sırada Şirin ve diğer cariyeler orada at sürüp eğlenmektedir. Sonra soyunup göle girerler. Ferhad ilk defa Şirin'i burada görür ve hayranlıkla onu seyrederek kendisini izleyen biri olduğunu fark eden Şirin ve cariyeler hemen oradan hızla uzaklaşırlar.
6. Ferhad ve babası Mehmene Banu'nun Şirin için yaptırdığı köşkün işlemelerini yaparlar. Herkes bu işlemeleri çok beğenir. Mehmene Banu ve Şirin köşkü görmeye geldiklerinde Ferhad ile Şirin karşılaşır ve birbirlerine âşık olurlar. Mehmene Banu da Ferhad'ı orada görür ve âşık olur. Mehmene Banu Ferhad'ı saraya baş nakkaş yapar.
7. Ferhad ile Şirin gizlice buluşmaya başlarlar. Evlenmelerine izin verilmeyeceğini bildikleri için bir gün kaçmaya karar verirler. Fakat sultanın askerleri onları yakalar. Ferhad'ı zindana atarlar.
8. Arzen şehrindeki susuzluk artık dayanılmayacak hale gelmiştir. Temiz su yalnızca dağın ardındaki pınarda vardır. Şehrin çeşmelerinden su değil irin akar. Dağı delip su getirmeyi başaramazlar. Şehir halkı yavaş yavaş içtikleri pis sulardan dolayı zehirlenip, ölmeye başlar. Sultan, Ferhad'a Şirin'le evlenebilmesi için Demir Dağı'nı delme şartı koşar. Ferhad kabul eder ve dağı delmeye başlar.

9. Aradan on sene geçer. Mehmene Banu Ferhad'ın ve halkın bu perişan haline daha fazla dayanamaz ve Ferhad'ın dağı delmekten vazgeçmesi şartıyla Şirin'le evlenebileceğini söyler.

10. Fakat Ferhad kabul etmez. İşini bitirmeden dönmek istemez. Bu iş artık onun için toplumsal bir meseleye döner. Şehre suyu mutlaka getirmek ister.

11. Ferhad sonunda dağı delmeyi başarır. Fakat suların altında kalıp ölür. Onu gören Şirin kendini hançerle öldürür.

12. İki sevgili filmin sonunda diğer âlemde buluşup mutlu olurlar.

Ferhad ile Şirin Filmi Olay Örgüsü

1. Sultan Mehmene Banu, kardeşi Şirin için bir saray yaptırır. Şirin ve Mehmene Banu saraya bakmaya gittiklerinde sarayın süslemelerini yapan Ferhad'ı görürler. Şirin Ferhad'ı çok beğenir ve bir kese altın verir. Ferhad'ın gözü ise işinden başka bir şey görmez.

2. Şirin daha sonra Ferhad'ı görmek için tekrar saraya gider. Bu kez Ferhad da Şirin'i fark eder. Ona bakarken elindeki çekiçe parmağını yaralar. Şirin Ferhad'ın parmağını sarar.

3. Ferhad namaz kılariken Şirin tekrar yanına gelir. Birbirlerine âşık olduklarını itiraf ederler. Fakat Ferhad bu aşkın imkânsız olduğunu bu yüzden şehirden ayrılmak istediğini söyler. Şirin ise bir çare bulacağını söyleyerek oradan ayrılır.

4. Şirin Ferhad'ın gitmesini engellemek için ablasından bir köşk daha ister. Köşkün süslemelerini yine Ferhad ve babası yapar.

5. Şehirde susuzluk baş gösterir. Temiz su dağın ardındadır. Dağın delinip suyun şehre getirilmesi gerekir. Mehmene Banu dağı delen kişinin tüm isteklerini yerine getireceğini duyurur. Ferhad da Şirin için bu göreve talip olur ve karşılığında kapı ağalığı görevini ister. Mehmene Banu kabul eder.

6. Gece olunca Şirin'in dadısının yardımıyla Ferhad Şirin'in odasına girer ve burada gizlice buluşurlar. Sabah Ferhad dağı delmek için yola çıkar.

7. Ferhad dağı delmeye başlar. Tek başınadır, kimsenin yardımını kabul etmez. Şehir halkı da onu izler. Bazı günler Şirin ve Mehmene Banu Ferhad'ı izlemeye giderler. Bazen de Şirin ablasından gizli giderek Ferhad'ı görür.

8. Ferhad dağı delmeyi başarır. Şehre su gelmeye başlar. Mehmene Banu söz verdiği gibi Ferhad'ı kapı ağası yapar ve yüz kese altınla ödüllendirir.

9. Mehmene Banu Şirin'e "*Eğer melike olmasaydım Ferhad'ın karısı olurum*" der. Şirin bu söze oldukça şaşırır ve üzülür.

10. Şirin dadısının yardımıyla Ferhad'la gizlice buluşur. Bu sırada bir cariye onları görür ve gidip Mehmene Banu'ya haber verir.

11. Mehmene Banu gizlice onları izler ve anlatılanların doğru olduğunu görür. Ferhad'ı zindana attırır.

12. Mehmene Banu bir gün rüyasında yaşlı bir pir görür. Pir ona eğer Ferhad'ı salmazsa üç gün içinde öleceğini söyler. Mehmene Banu bunun üzerine korkup Ferhad'ı serbest bırakır fakat Şirin'le görüşmelerine izin vermez.

13. Ferhad kendini dağlara vurur. Saz çalıp, şarkı söyler. Şirin ise üzüntüden yataklara düşer.

14. Bir gün Hürmüz Şah ile Ferhad karşılaşır. Hürmüz Şah Ferhad'ın ününü duyduğunu ve bir şarkı söylemesini ister. Ferhad'ın acısına dayanamaz ve Mehmene Banu'ya Şirin'i göndermesini eğer göndermezse zorla gelip alacağını ifade eden bir mektup gönderir.

15. Mehmene Banu bu mektuba çok kızar ve Hürmüz Şah'a savaş açar.

16. Savaş sırasında Mehmene Banu'nun ordusu önde iken Ferhad savaşa girer ve Mehmene Banu'nun en güçlü askerlerini yenmeyi başarır. Savaşa ara verilir.

17. Ferhad ertesi gün Kılısuvar'la yani en güçlü askerle karşılaşır. Onu da yenmeyi başarır. Bunun üzerine Hürmüz Şah tekrar Mehmene Banu'ya Şirin için mektup gönderir. Mehmene Banu yine kabul etmez.

18. Hürmüz Şah ve ordusu gece olunca Mehmene Banu'nun ordusuna baskın düzenleyip Şirin'i kaçıırırlar. Mehmene Banu ise yenildiğini anlayınca yüzüğünde bulunan zehri içip intihar ederek ölür.

19. Şirin Hürmüz Şah'ın sarayına getirilir. Fakat Hürmüz Şah'ın oğlu Hüsrev Şehzade Şirin'e âşık olur. Üzüntüsünden hastalanıp yatağa düşer.

20. Oğlunun Şirin için hastalandığını duyan Şah, lalanın teklifiyle Ferhad'ı saraydan uzaklaştırmak için Amasya şehrinin dağı delip su getirmesi için görevlendirir.

21. Ferhad'ın dağı delmeye çalıştığı sırada Hürmüz Şah'ın lalası Ferhad'ın yanına gelip Şirin'in başörtüsünü Ferhad'a verip Şirin'in aniden sarayda öldüğünü söyler.

22. Bunun üzerine Ferhad bu acıya dayanamayıp elindeki külüngle kendini öldürür.

23. Lala Şirin'in yanına giderek Ferhad'ın dağda bir kaya parçasının altında kalarak öldüğünü söyler. Şirin Ferhad'ı son kez görmek ister ve laladan rica eder. Ferhad'ı o halde gören Şirin sakladığı hançerle kendini öldürür. O sırada bir yılan rastlayan lala korkar ve uçurumdan düşerek ölür. Şirin'in öldüğünü duyan Hüsrev Şehzade ise üzüntüden ölür.

24. Ferhad ile Şirin'in ruhları diğer âlemde beraberdir.

Ferhad ile Şirin Hikâye ve Filmlerinin Epizot Bakımından Mukayesesi

Kahramanların Kimliği, Yaşadığı Yer ve Aileleri

Ferhad ile Şirin hikâyesinde yer, Acem ikliminin Horasan diyarının Diyar-ı Ermen adında bir şehridir. Mehmene Banu bu şehrin padişahıdır. Güzelliği ile eşsiz bir kadın olan Mehmene Banu gücü ve kudreti ile pek çok zafer kazanmış bir sultandır. Şirin, Mehmene Banu'nun yeğenidir. Güzelliğin timsali kabul edilir (Özarlan, 2006, s. 83). Hikâyede Şirin'in anne babasından, doğumundan ya da çocukluğundan bahsedilmez. Ailesinin tek ferdi Mehmene Banu'dur. Ferhad ise 15-16 yaşlarında çok becerikli bir nakkaştır. O da Horasan şehrinde yaşamaktadır. Ferhad'ın ailesinden sadece babası hakkında bilgi verilir. Babası Behzat ünlü bir nakkaştır ve Ferhad mesleğini babasından öğrenmiştir. Fakat babasından daha yetenekli olduğu söylenir.

F1 olayların akışı ve kahramanların tasviri bakımından hikâye ile oldukça benzerlik gösterir. Başlangıçta olayın geçtiği yer belli olmamakla birlikte Amasya şehrine sıkça yer verilir. Filmde Mehmene Banu ve Hüzmüş Şah'ın savaştığı ve Ferhad'ın dağı delip su getirdiği şehir Amasya şehridir. Mehmene Banu yaşadıkları yerin padişahıdır. Şirin ise onun kardeşidir. Ferhad Şirin'e yapılan köşk ve sarayın süslemelerini yapan becerikli bir nakkaştır. Ferhad'ın babası ve ustası olan Behzat filmde yer alırken Şirin ve Mehmene Banu'nun aileleri hakkında bir bilgi yoktur.

F2'de olayın geçtiği yer Erzen şehridir. Mekânın farklı olmasının sebebi muhtemelen filmin senaryosunda hikâyenin Azerbaycan varyantından esinlenme olarak düşünülebilir. Çünkü filmde bu varyantın özelliklerine dair benzetmeler görülmektedir. Örneğin, Azerbaycan varyantında da Şirin Erzen'in hükümdarı Mehmene Banu'nun kız kardeşi olarak geçer. Fakat İran kaynaklarında Şirin Mehmene Banu'nun yeğenidir. Mehmene Banu olayların yaşandığı diyarın sultanıdır. Filmde Şirin, Mehmene Banu'nun kardeşidir. Şirin'in anne, babası, doğumu ya da çocukluğu ile ilgili bir malumata rastlanmaz. Yalnızca bir yerde Mehmene Banu'ya *Şah Senem kızı* diye hitap edilir. Bu hitaptan Şirin ve Mehmene Banu'nun annesinin isminin Şah Senem olduğu öğrenilir. Mehmene Banu filmde Şirin için her fedakârlığı göze alabilecek kadar kardeşini seven ve düşünen bir abla rolünü üstlenir. Ferhad ise babası Behzat gibi becerikli bir nakkaştır. Hatta diğer nakkaşlar onun bu yeteneğini kıskanır.

Ferhad her üç metinde de aşkı için mücadele eden oldukça yakışıklı bir kahramanı canlandırmaktadır. Özellikle hikâyede her cefayı çeken, fedakârlıklarda bulunan taraf odur. Mesleği olan nakkaşlıkta mahareti ve ününden her metinde övgüyle bahsedilir. Hem Şirin hem Mehmene Banu Ferhad'ı görür görmez âşık olur. F1'de Ferhad'ın aynı zamanda bir halk âşığı olduğu görülür. Saz çalar, türkü söyler. Sadece Ferhad değil Şirin de duygularını bazı kısımlarda söylediği türkülerle ifade eder. İki âşık filmin bazı bölümlerinde karşılıklı konuşurlar.

Şirin bu aşk sürecinde oldukça pasif, edilgen bir rol üstlenir. Ablasının sözünden çıkmaz ve kararlarına itiraz etmez. Ferhad'a olan aşkı sonucu kendini tamamen kaybeder (Özsoysal Çavuş, 2014, s. 22). Hem anlatı hem de filmlerde sessiz sakin bir köşede aşkına kavuşmayı bekleyen tarafı canlandırır. Yalnızca F1'de Şirin, genel özelliklerinin dışına çıkarak aşkı için diğer metinlere göre daha fazla çaba gösterir. F1'de Ferhad kavuşamayacaklarını anlayıp vazgeçen taraf olurken Şirin aşkı için uğraşarak ablasından bir köşk daha ister ve Ferhad ve babasının başka diyarlara gitmesine engel olur.

Mehmene Banu ise anlatılarda genel olarak farklı özelliklerde karşımıza çıkar. Her metinde ülkenin hükümdarı, güçlü bir kadın konumundadır. Fakat hikâye ve F1'de iki âşığı ayıran bir kadın rolünde iken F2'de kardeşi Şirin'i güzelliğini ve aşkını feda edebilecek kadar seven ve düşünen bir abla rolünü üstlenerek filmde diğer başrollerden daha ön plana çıkmıştır. Bu unsorda filmde Mehmene Banu'yu canlandıran karakterin Türk sineması için çok önemli bir isim olan Türkan Şoray olmasının da etkili olduğu düşünülebilir. Muhtemelen Türk sinemasının başrol oyuncularından biri olan Türkan Şoray'ın filmde kötü ve geride kalan bir tipi canlandırması doğru bulunmamış, hikâyenin seyrinde önemli bir rol üstlenmesi isteği doğrultusunda böyle bir yola girilmiş olabilir. Ayrıca F2'de Mehmene Banu'nun Şirin'den daha güzel olduğu ifade edilir. Ferhad'ın Mehmene Banu yerine Şirin'e âşık olmasının sebeplerinden birinin Mehmene Banu'nun yüzünün örtülü olduğu imgesine bağlanmaya çalışılır.

Şahis kadrosunda yer alan Hüzmüş Şah ve Hüsvrev ise hikâye ve F1'in önemli kahramanlarından olup F2'de yer almazlar. Hüsvrev Şirin'i aşkıdan hasta olup yataklara düşecek kadar çok seven hatta bu sevgisi yüzünden iki âşığın kavuşmasına engel olan bir kahraman rolündedir. Hüzmüş Şah da Ferhad'a yardım etmek ve onu Şirin'e kavuşturmak için yola çıkar fakat oğlunun aşk engeline takılarak kötülüğü seçer. Hikâye için oldukça önemli olan bu iki tip F2'de yer almaz. Bu da metinlerin olay örgülerini ve neticelenmelerini etkiler.

Mehmene Banu'nun Şirin İçin Köşk Yaptırması

Hikâyede ve F1'de Mehmene Banu kendi isteği ile Şirin'e bir köşk yaptırmak ister. Bu köşk yıldız hükmüne göre renk değiştiren yedi renkli bir köşktür. Hikâyede Mehmene Banu bu köşkü çok beğenir ve yanına ikinci bir köşk daha yaptırır. F1'de ise Şirin, Ferhad ve babasının başka bir iş için uzak diyarlara gitmesini engellemek amacıyla ablasından bir köşk daha yaptırmasını ister.

F2’de köşkün yaptırılma sebebi oldukça farklıdır. Filmin başında Şirin amansız bir hastalığa yakalanır. Mehmene Banu kardeşini kurtarana istediği ödülü vereceğini herkese ilan ettirir. Saraya bir müneccim gelir ve Şirin’in iyileşmesine karşılık Mehmene Banu’dan Şirin için bir köşk yaptırmasını ve güzelliğini vermesini ister. Mehmene Banu kabul eder. Hem güzelliğini verir hem de Şirin için oldukça gösterişli bir köşk yaptırır.

Kahramanların Âşık Olmaları

Hikâyede Mehmene Banu ile Şirin köşkün yapımı tamamlanınca köşkü görmeye gelirler. Burada köşkün işlemelerini yapan Ferhad’la karşılaşır. Şirin Ferhad’a ilk görüşte âşık olur. Mehmene Banu da Ferhad’a âşık olur. Fakat onun aşkının ne zaman başladığı hikâyede belirtilmez. Mehmene Banu hikâyenin ortalarında Ferhad’a âşık olduğunu itiraf eder. Ferhad ilk karşılaşmada Şirin’i fark etmez. Bunun üzerine Şirin kendini Ferhad’a fark ettirmek ve aşkına karşılık almak için bahçeye gizlenir. Ferhad’a altın bir turunc ve altın bir limon atar. Ferhad da bunun üzerine Şirin’i görür ve ona âşık olur. İkinci köşkün yapımı aşamalarında Şirin ve köşkün nakkaşı olan Ferhad gizli gizli çok defa buluşur. F1’de de tıpkı hikâyede olduğu gibi köşkü görmeye gelen Ferhad ve Şirin ilk olarak burada karşılaşır. Ferhad’ın gözü işinden başka bir şey görmez ve Şirin’i fark etmez. Şirin sonrasında kendini fark ettirmek için tekrar köşke gelir. Bu kez Ferhad da onu görür görmez tutulur ve elindeki çekici parmağına vurur.

F2’de ise Mehmene Banu ve Şirin köşkü görmeye geldiklerinde işlemeleri çok beğenirler. İşlemeleri yapan kişiyi yani Ferhad’ı görmek isterler. Mehmene Banu’nun bu sırada yüzü örtülüdür. Ferhad’ı gördüklerinde ise her iki kardeşte Ferhad’a âşık olur. Ferhad ise Şirin’i görür görmez ona âşık olur.

Ferhad’ın Zindana Atılması

Hikâyede ve F1’de birbirlerine âşık olan Ferhad ile Şirin gizlice buluşmaya başlar. Bir gün cariyelerden biri Ferhad’la Şirin’in gizlice buluştuğunu Mehmene Banu’ya haber verir. Mehmene Banu bunun üzerine Ferhad’ı Şirin’den uzaklaştırmak için onu zindana atar. Fakat bir gün rüyasında bir pirden Ferhad’ı zindandan çıkarması gerektiğine dair işaretler görür ve Ferhad’ı serbest bırakır.

F2’de ise Ferhad’ın saraya baş nakkaş olması ile Ferhad ile Şirin durmadan gizli gizli buluşup aşklarını yaşarlar. Fakat kavuşmalarına izin verilmeyeceğini bildikleri için kaçmaya karar verirler. İki âşık kaçarken sultanın askerleri tarafından yakalanırlar ve Ferhad zindana atılır.

Ferhad’ın Dağı Delmesi

Her üç metinde de olayların geçtiği şehirde su kıtlığı yaşanır. Hikâye ve F1’de bir gün dağın arkasında bir su kaynağı bulunur. Mehmene Banu da bu su kaynağını köşke akıtana istediği ödülü vereceğini duyurur. Ferhad işe talip olur, karşılığında ise kapı ağalığını talep eder. Ferhad’ın dağı delme karşılığında Şirin’i istemesi beklenirken kapı ağalığını istemesinin sebebi zaten Şirin’i ne olursa olsun vermeyeceklerine emin olması, en azından Şirin’e yakın olmak istemesi olarak yorumlanabilir. Ferhad dağı delmeyi başarır ve kapı ağası olur.

F2’de ise Ferhad zindanda iken Mehmene Banu Ferhad’a Şirin’den vazgeçmesini sağlayacak zor bir görev vermek ister. Erzen diyarı su kıtlığı ile boğuşmaktadır. Suları o kadar pistir ki artık şehrin halkı zehirlenip ölmeye başlar. Mehmene Banu da Ferhad’a Demir Dağı’nı delip şehre su getirmesi karşılığında Şirin’le evlenmesine izin vereceğini söyler. Ferhad kabul eder ve dağı delmeye başlar. Dağı delmek ve suyu şehre getirmek artık Ferhad’ın tek amacı olmuştur. Hatta Mehmene Banu pişman olup dağı delmesini bırakıp Şirin’le evlenebileceğini söylediğinde bile kabul etmez ve devam eder.

Görüldüğü gibi hikâye ve F1 filminde dağın delinmesi görevine Ferhad kendi isteği ile talip olurken F2’de Mehmene Banu Ferhad’ı bu iş için görevlendirir.

Ferhad’ın dağı delirken ki ruh hali tıpkı Mecnun gibidir. Artık gittikçe meczup olmuş ve dünya ile bağı kesmiştir. Bu durum bir nevi beşeri aşkın ilahi aşka dönüşümünün örneğidir. Dağı delmek artık onun Şirin’e ulaşmasında bir araç değil yaşama amacı, ideal haline gelir.

Hürmüz Şah’ın Ferhad’a Yardım Etmesi

Hikâye ve F1’de Mehmene Banu’nun Şirin’i kendisine vermeyeceğini anlayan Ferhad dağlara düşer. Feryat edip inlemeye başlar. Hürmüz Şah bir gün avda iken Ferhad’ın sesini duyar. Haline acıyıp yardım etmek ister. Mehmene Banu’dan Şirin’i ister. Fakat Mehmene Banu kabul etmeyince Hürmüz Şah ona savaş açar. Savaşta Ferhad ve Hürmüz Şah’ın oğlu Hüsrev de savaşı. Savaşı Hürmüz Şah kazanır.

F2’de ise böyle bir olay geçmemektedir. Hürmüz Şah ve Hüsrev filmde yer almaz. Dolayısıyla herhangi bir savaş sahnesi de yoktur.

Hürmüz Şah ilk olarak anlatıda yardımcı, bilgi tipi konumunda görülür. Fakat sonrasında iki aşığı ayırmak için yaptığı

kötülükler bu tip ile uyuşmaz. Hüsrev ise Ferhad için bir rakip âşık, iki âşığın kavuşmasının önündeki engellerden biridir.

Ferhad ve Şirin'in Ölümü

Hikâye ve F1'de Hürmüz Şah'ın oğlu Hüsrev de Şirin'e âşık olur. Bunun üzerine onları ayırmak isteyen Hüsrev'in dadısı veya lalası Ferhad'ı ortadan kaldırmak için bir tabak lokma ile Ferhad'ın yanına gider. Hikâyede bu kişi dadı iken F1'de laladır. Şirin'in öldüğünü bu lokmanın da ona ait olduğunu söyler. Ferhad bunu duyunca kendini külüng ile öldürür. Şirin de bunu duyar ve Ferhad'ın yanına gelerek kendini hançerle öldürür. Hikâyede dadı bir aslan tarafından parçalanarak ölür ve âşıkların mezarının ortasında bir karaçalı olarak biter. F1'de ise lalanın ölümüne sebep olan hayvan yılandır. Uçurumun kenarında gördüğü yılandan kaçmaya çalışırken düşüp ölür.

Hikâye ve F2'de Mehmene Banu âşıklar öldüğü sırada hayattadır ve günlerce yas tutar. F1'de ise Hürmüz Şah'la olan savaşı kaybettikten sonra yüzüğündeki zehri içerek intihar eder ve ölür.

Her iki metinde de Hürmüz Şah çok üzülür ve pişman olur. Hüsrev'in akıbeti ise hikâyede belli değilken F1'de zaten aşkı yüzünden hasta olan ve yataklara düşen Hüsrev Şirin'in ölüm haberi sonrası can verir.

F2'de Ferhad yıllar sonra dağı delmeyi başarır. Fakat sular altında kalarak ölür. Şirin bunu görünce kendini elindeki hançerle öldürerek Ferhad'ın yanına suların içine atar ve o da ölür. Mehmene Banu ise bu durum karşısında perişan olur.

Yine ölüm şekillerinde de görüldüğü gibi büyük farklar vardır. Hikâye ve F1'de gerçekleşen ölüm şekli şahıs kadrosuna bağlı olarak şekillenmiştir. Yani Hüsrev ve babasının varlığı kahramanların ölümünü hazırlamıştır. Fakat F2'de ise Ferhad'ın ölümü daha toplumsal bir amaca yönelik olmuştur. Ferhad önce aşkı için girdiği sonra halkı için devam ettiği yolda canını feda etmiştir. Yani hikâye ve F1'de aşka yönelik bir mücadele ve son görülürken F2'de toplumsal bir mücadele ve son vardır. Yine hikâye ve F1'e bakıldığında Ferhad'ın intihar yöntemi ile öldüğü görülürken F2'de Ferhad kaza sonucu ölür. Şirin için ise iki sonunda benzer şekillerde ve benzer amaca yönelik olduğu söylenebilir. Her iki türün sonunda da başından sonuna kadar aşkı için yaşamış olan Şirin'in Ferhad'ın ölümüyle canına kıydığına şahit olunur.

Ferhad ile Şirin'in Hikâye ve Filmlerinin Motif Bakımından Mukayesesi

Dağ delme- Olağanüstü güç

Dağ delme, incelemede yer alan ve almayan tüm Ferhad ile Şirin metinlerinde geçen, anlatının en önemli motifidir. Ferhad ile Şirin denildiği zaman herkesin aklına ilk gelen kavram şüphesiz Ferhad'ın aşkı için dağları delmesidir. Hikâyenin ana teması bu olay üzerine kuruludur.

Ferhad'ın dağı ortadan kaldırmak istemesi hikâyedeki kahramanlar, okuyucular ya da izleyiciler tarafından sıradan bir olay olarak görülür. Bu durumun doğruluğu sorgulanmaz (Bars, 2012, s. 1002). Çünkü anlatının bir mantığı vardır. Her anlatı kendi mantığı içerisinde değerlendirilir. Halk hikâyelerinin mantığına göre erkek başkahraman olağanüstü güçlere sahiptir. Çünkü ilahi güçler onu korur ve yardım eder. Dolayısıyla Ferhad'ın dağı delmesi gayet normal karşılanır.

Ferhad öyle tekbir getirüb âmin deyüb dua tamam oldıkda Ferhad öyle bir ah eyledi ki anda olan bütün halk gördiler Ferhad'ın ağzından burnundan alevler çıkdı andan Ferhad-ı nâmurad külingi alub ya Allah senden inayet deyüb kaldurub külingi aşk eyledi her urdukça yüz batman kayaları kırardı halk buna hayran oldılar kimi de sihir alametidir didiler kimi de hayr evliya nefesine uğramışdır, kerameti oldığındandır deyüb her biri bir söz söyleyüb (Özarslan, 2006, s. 174).

Dağ delme motifi her üç metinde de ortak olmasına karşın motifin ilerlemesi ve sonuçlarında farklılıklar görülür. Hikâye ve F1'de Ferhad iki kere dağı delmeye girişir. İlkinde Mehmene Banu'dan Şirin'e yakın olma amacıyla kapı ağalığına karşılık dağı delmeyi kendisi talep eder ve dağı delip amacına ulaşır. İkincisinde ise Hürmüz Şah tarafından Şirin'den uzaklaştırılmak için Amasya'da bir dağı delmeye gönderilir. F2'de ise dağı delmesini Mehmene Banu şart koşar. Filmin sonunda da delmeye çalıştığı dağı sebebiyle ölür.

Tüm metinlerde dağ unsuru bir semboldür. Dağı delip suyu getirmek Ferhad'ın aşkına ulaşmasında engelleri yıkıp aşmaya çalışmasının bir işaretidir. Su, kahramanı atılacağı maceraya çağıran bir öge haline gelir (Özdemir, 2015, s. 242). F2'de Ferhad'ın ilk başlarda pasif bir durumda olduğu filmin ortalarında kendisine yüklenen dağ delme misyonu sonucu kendini toplumsal bir ideale bağlayarak etken bir role girdiği görülür (Özsoysal Çavuş, 2004, s. 21).

Bayılma

Bayılma motifi, yalnızca hikâyede bulunan, incelenen filmler içinde yer almayan bir motiftir. İki âşık birbirlerini ilk kez gördüklerinde bayılırlar. Bu bayılma daha sonra da birkaç kez tekrarlanır. Birbirlerine olan aşklarının bir tesiri olan bu hareket âşıkların duygularının yoğunluğu neticesinde kendilerinden geçmesidir.

Ferhad'ın Şirin'i ilk kez karşısında gördüğünde bayılması metinde şöyle anlatılır:

Ferhad'a nazaket ile kendüni gösterdi Ferhad bakayım dirken ol turuncu atub sinesine urub kendüni girü çekdi Ferhad ol turuncu tutub karşusma nazar eyledi Şirin'i görüb kendüden geçdi mest olub bayıldı (Özarslan, 2006, s. 170).

İlk görüşte aşk

Halk hikâyelerinde kahramanların birbirlerine âşık olmaları çeşitli motifler neticesinde gerçekleşir. Bunlardan biri de ilk görüşte aşktır. Birbirini daha önce hiç görmemiş iki âşık ilk kez karşılaştıklarında birbirlerine âşık olurlar. Çünkü halk hikâyelerinde âşıkların kaderi birbirine yazılıdır. Dolayısıyla o aşktan kaçmaları imkânsızdır.

Hikâye ve F1’de Şirin Ferhad’ı görür görmez âşık olur fakat Ferhad onu fark etmez. Hikâyenin ilerleyen kısımlarında ise Ferhad da Şirin’i görür ve o da Şirin’e âşık olur. Hatta hikâyede Ferhad Şirin’i ilk gördüğünde aşkından bayılır.

F2’de iki âşık birbirlerini aynı anda görür ve görür görmez âşık olurlar. Aynı şekilde Mehmene Banu’da Ferhad’ı ilk gördüğünde âşık olur.

Dua

Dua motifinin anlatıdaki gücünü yalnızca hikâyede görmektediriz. Halk hikâyelerinde âşıklar aynı zamanda Hak âşığıdır. Beşeri aşktan yola çıkarak Tanrı’yı arama ve bulma yoluna girerler. İlahi gücün koruması altındadırlar. Bu yüzden ettikleri dualar kabul olur. Zor durumda kaldıklarında en büyük yardımcıları ilahi unsurlardır. Çünkü âşıklar yapıları gereği dövüşmeyi, savaşmayı bilmezler. Bu yüzden bu gibi durumlarda duaya başvururlar.

Hikâye ve F1’de rastlanan bu motifte Şirin tarafından yapılan dua sonucu savaş tekniğini bilmeyen Ferhad, Mehmene Banu’nun askerleri arasında bulunan ve çok güçlü bir savaşçı olan Karun-ı Acem’le birlikte yedi pehlivani öldürür. Hiçbir dövüş eğitimi almamış olan Ferhad’ın karşı tarafın en iyi savaşçıları yenmesi doğal karşılanacak bir durum değildir. Burada duanın gücünün etkisiyle olağandışı bir olay, olağan hale gelmiştir. Ferhad’ın teke tek dövüşte bu savaşçıları öldürmesi herkes tarafından olağan karşılanmıştır. Duanın gücü olarak normal görülmüştür (Bars, 2012, s. 1004).

Rüya

Halk hikâyelerinde rüya motifi oldukça önemli bir motiftir. Rüyanın içerisinde ya da sonrasında çeşitli olağanüstü olaylar gerçekleşir. Genellikle görülen rüyalar gerçek olur ya da rüyada kişiye bir mesaj verilir. Bazen de zorda kalmış birine rüya aracılığıyla bir pir, eren, dede gibi kişiler tarafından yardım edilir.

Hikâye içinde birkaç yerde farklı kişiler tarafından görülen rüyalara şahit olunur. Şirin ile Ferhad arasındaki aşkı öğrenen Mehmene Banu, Ferhad’ı hapseder. Fakat bir gece Mehmene Banu korkulu bir rüya görür: *Ferhadımı salıvermek üzere ol, yoksa helak olursun* diye bir ses duyar. Ertesi gün Mehmene Banu Ferhad’ı serbest bırakır (Özarslan, 2006, s. 181).

Başka bir bölümde ise Ferhad, Hürmüz Şah’ın ortadan kaldırmasını istediği dağı parçalarken uykuya dalar. Bir pir gelerek uykusundan uyanmasını, Şirin’in onu görmeye geldiğini söyler. Ferhad uyanır, Şirin’in kendisini görmeye geldiğini görür (Özarslan, 2006, s. 202).

Yine hikâyede Ferhad, Mehmene Banu’ya karşı girdiği mücadelede savaş taktiklerini rüyasında gördüğü bir pir aracılığıyla öğrenir.

F1’de ise yalnızca Mehmene Banu’nun Ferhad’ı serbest bırakmasında etkili olan rüyaya yer verilir. F2’de filmi etkileyecek bir rüya sahnesi görülmemektedir. Fakat Mehmene Banu’nun ızdırap çektiği bazı kısımlarda Mehmene Banu tarafından görülen hayal ve halüsinasyonlar yer alır.

Büyü- Sihir

Halk hikâyelerinde büyü-sihir gibi olağanüstü kavramlar bulunabilir. Bunlar özellikle kötü tipler tarafından başkahramanları ayırmak ya da kahramanın başına kötü bir şey gelmesini sağlamak için sıkça kullanılan motiflerdir.

Hikâyede Ferhad ve Hüsvrev savaş sırasında o kadar baş edilemez hale gelirler ki; Mehmene Banu bu kahramanlara karşı koyabilmek için Azraka ve Tantana adında iki cadının yardımına başvurur. Sihir yardımıyla bu iki cadı Hüsvrev ve Ferhad’la savaşır. Hüsvrev, cadılarla savaşında esir düşer. Hikâyenin devamında, babası Hürmüz Şah’ın yardımıyla esaretten kurtulur. Ferhad ise cadılarla yaptığı savaşta başarısızlığa uğramaz ve savaşın tamamında düşmanlarına karşı galip gelir (Özdemir, 2015, s. 248).

F1’de bu motife ait herhangi bir öge bulunmazken F2’de ise bir büyücü motifi yer alır. Şirin sultanı iyileştirmek için saraya bir büyücü gelir. Bu erkek bir büyücüdür. İnsanların aklını okuyabilme yeteneğine sahiptir. Mehmene Banu’dan kardeşinin iyileşmesi karşılığında en değer verdiği şey olan güzelliğini alır.

Mehmene Banu bedeni diri kalsa da yüzü ve görünümüyle bir kocakarıya dönüşür. Güzelliğinin gitmesi ile beraber kalben de çirkinleşir ve bencil, şeytani biri haline gelir. Şehirdeki su sorunu umrunda değildir. Ferhad’ı dağı delmesi için göndermesinin sebebi hırsı ve kötülüğüdür. Film boyunca ezici otoritesi ve yöneticiliği kendini gösterir (Özsoysal Çavuş, 2004, ss. 21-22).

Ölüm

Halk hikâyelerinde başkahramanların hayatı gibi ölümleri de sıradan olmaz. Hikâyede Ferhad'a Şirin'in öldüğü söylendiğinde Ferhad şunları söyler: *Bu dağ delüb zahmet çekdüğüm, Şirin'im için idi çünkü Şirin dünyadan el çeküb beni böyle yetim koydi gitdi andan sonra bana dünya haramdır anın ile diyar-ı bekada buluşmak nasib müyesser eyleye ya rab! Deyüb bir kere ya Allah deyüb külüngi havaya atdı bir minare buyi yukarı çıkub, aşağı inerken Ferhad göksüni altına virdi külüngdür, göğsüne inüb ruh teslim eyledi* (Özarslan, 2006, s. 209). Ferhad'ın bu şekilde ölümünde bir tuhaflık bulunur. Üç yüz batmanlık bir külüng bir minare boyu havaya atılıp, göğüs altında tutulur, düşen külüng Ferhad'ın ölümüne sebep olur. Metinde bu şekilde bir ölüm bile tuhaf karşılanmayıp, olağan bir durum gibi sunulur. Anlatıcı tarafından, ömrü boyunca Şirin'e kavuşmak için tüm zorluklara göğüs geren, gerçek âşık olan Ferhad'a sıradan bir ölüm yakıştırılmaz ve bu büyük âşığın ölümü de motifleştirilir. Şirin için yaşayan Ferhad'ın ölümü de yaşamına yakışır biçimde gerçekleşir. Şirin, Ferhad'ın cesedinin yanına gelip, kendini hançerle öldürür (Bars, 2012, s. 1005).

F1'de âşıkların ölüm sahnesi de hikâye ile aynı doğrultuda ilerler. Şirin'in öldüğü haberini alan Ferhad kendini elindeki külüng ile öldürür. Onun cansız bedenini gören Şirin de kendini elindeki hançerle öldürür. Yine filmin başkahramanlarından biri olan Mehmene Banu da filmde yenilgiyi kabul edemeyecek kadar hırslıdır ve kendi yüzüğünde taşıdığı zehirle kendini öldürür. Filmin önemli kahramanlarından biri olan Hüsrev de Şirin'in ölüm haberi sonrası hasta yatağında can verir.

F2'de ise âşıkların ölüm sahnesi daha gerçekçi bir şekilde anlatılır. Ferhad dağ delme işlemini bitirip suyu şehre ulaştırır fakat suların altında kalır. Şirin de onu görünce kendini elindeki hançerle öldürüp can verir.

Hikâyede olağanüstülük, olay kahramanlarının ölümünden sonra da devam eder. Ferhad ile Şirin'in ölümünden sonra Hüzmüş Şah onlar için bir kabir yaptırır. *Ferhad'ın mezarından bir kızıl fidan ve Şirin'in mezarından bir ak gülfidani bitüb kaçan ikisi kemalin buldikda birbirine kavuşacak mahal, ara yerde bir karaçalı bitüb kavuşdurmaz* (Özarslan, 2006, s. 210). Filmler ise iki âşığın ruhlarının mutlu bir şekilde birlikte cennette yaşadıkları görüntüler ile son bulur.

Sonuç

Halk anlatılarının sinema, dizi, televizyon gibi medya unsurlarında işlenmesi bu anlatıların yeniden kurgulanmasını sağlamış ve bu kurgulama sonucu anlatılar biçimsel ve anlamsal manada değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Sinema formatındaki hikâyeler her ne kadar değişikliğe uğrasa da ana motifleri içinde barındırmışlardır. Ferhad ile Şirin hikâyesi de kavuşamayan iki sevgilinin anlatıldığı ünlü bir aşk hikâyesidir. Birçok şair tarafından işlenmiş olan bu hikâye popülerlik kazanarak sinemaya taşınmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi hikâyeden kurguya geçişte oldukça değişiklikler yapılmış ana motifler korunsun da yardımcı motiflerde ve epizotlarda değişikliklere gidilmiştir.

Hem hikâyede hem de incelemeye alınan filmlerde ana temanın değişmediği, aşk üzerine kurulu olduğu görülür. Her ne kadar ölüm şekilleri ve ayırıcı güç unsurları değişiklik gösterse de her üç metinde de birbirine âşık iki genç, onları ayırmaya çalışan engeller ve sonunda kavuşamayıp ölen sevgililer vardır. Halk arasında anlatılan ve çalışmada incelenen alt metin ve F1 olay örgüsü, epizot ve motifler açısından birbiri ile oldukça benzerlik gösterirken F2'ye bakıldığında kurguya eklenen motifler ile anlatı oldukça değişikliğe uğramış, ana iskelet korunarak adeta yeni bir anlatı meydana getirilmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Aktulum, K. (2018). *Sinema ve Metinlerarasılık/filmlerarası Etkileşimler ve Aktarımlar*. Çizgi Kitabevi.
- Alptekin, A. B. (2005). *Halk hikâyelerinin Motif Yapısı*. Akçağ Yayınları.
- Bars, M. E. (2012). Ferhad ile Şirin Hikâyesinde Büyülü Gerçekçilik. *Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 995-1008.
- Bars, M. E. (2014). A. Olric'in Epik Yasaları Işığında Ferhad ile Şirin Hikâyesi. *Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 306-324.
- Boratav, P. N. (1946). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. Milli Eğitim Basımevi.
- Ceylan, M. N. (2023). Hikâye, Sinema ve Çağdaş Tiyatro Bağlamında Bir Halk Anlatısı: Tahir ile Zühre. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 49, 65-84.

- Demir, A. (2015). *Halk hikâyelerinin sinemaya uyarlanması* [Bitirme Tezi, Atatürk Üniversitesi]. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güvenç, A. Ö. (2020). *Folklor ve Sinema*. Ötüken Yayınları.
- Güvenç, A. Ö. (2022). Halk hikâyelerinin işlevleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 73, 57-83.
- Özarslan, M. (2006). *Ferhad ile Şirin Mukayeseli Bir Araştırma*. Doğu Kütüphanesi Yayıncılık.
- Özdemir, S. D. (2015). Kahramanın Sembolik Yolculuğu Bağlamında Ferhad ile Şirin Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme. *International Journal of Eurasia Social Sciences/ Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 242-253.
- Özsoysal, Ç. F. (2012). Demirdağ'ın Gölgesinde Nazım Hikmet'in Ferhad ile Şirin Oyununda Toplumsal Cinsiyet. *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi*, 4, 21-39.
- Sakaoğlu, S. (2011). *Halk hikâyeleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yeşilyurt, Ş. (2018). Ferhad ile Şirin'e Metinlerarası Bir Yaklaşım. *Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, 9, 154-172.
- Yılar, Ö. (2014). *Ferhad ile Şirin*. Pegem Akademi Yayınları.